

– використання музейних засобів у різних формах роботи проблемних груп, творчих об'єднань, що мають за мету вивчення творчої спадщини педагога, відродження та використання здобутого досвіду, який може допомогти у вирішенні актуальних завдань сьогодення тощо.

Процес навчання студентів з використанням музейних засобів стає для майбутніх учителів і вихованців також зразком організації музейної діяльності учнів, стимулює дослідницьку діяльність студентів у руслі педагогічної професійної підготовки, прилучає до охорони і популяризації скарбів вітчизняної культури – зрештою сприяє національному вихованню молодого покоління, зростанню музейної культури в суспільстві.

Але реалізація цих потенційних можливостей музею здійснюється при дотриманні певних організаційно-педагогічних умов їх діяльності. На деяких з них наголошували ще організатори педагогічних музеїв в Україні на початку минулого століття. Так, І.Є. Тимошенко застерігав, щоб новонароджений музей не перетворився на своєрідну кунсткамеру, яка не справляє дієвого впливу на шкільну практику, а став би життєдіяльним культурно-педагогічним закладом, корисним учителю, учням, батькам – всім кого цікавить справа освіти і виховання. Найпершою умовою вважався постійний зв'язок музею з навчально-виховним процесом учбового закладу: "... замкненість і нерухомість – риси, зовсім не властиві такому закладу, який має знаходитись у тісному живому зв'язку зі студентським колективом" [3, 17]. Лише стимулюючи педагогічну практику, музей може створити ґрунт і бути джерелом власного розвитку. Друга умова життєздатності музею – "згуртування і пожвавлення діяльності місцевих педагогічних сил" [3, 18], організація при музеї педагогічних гуртків, сприяння проведенню виставок, лекцій, видання робіт з педагогічної тематики. Звичайно, це можливо при забезпеченні відповідних матеріально-технічних умов діяльності музею.

Таким чином, музей Херсонського державного університету є своєрідною лабораторією виховання студентської молоді, у якій на основі застосування різноманітних форм і методів просвітницької, наукової та виховної діяльності музею успішно здійснюється формування професійної гідності, усвідомлення студентством соціальної значущості свого фаху, прищеплення йому любові до своєї спеціальності, моральних чеснот та почуття патріотизму.

Подальше дослідження проблеми має бути спрямоване на пошук та обґрунтування нових форм виховання громадянських якостей особистості з використанням великих можливостей музею історії університету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кремень В.Г. Педагогічний музей України: 100 років // Освіта. – 2003. – № 32.
2. Мудролюбов О.В. Про педагогічний музей // Записки ХІНО ім. Н.К. Крупської. – Ч.ІІ. – 1926. – С. 151.
3. Тимошенко І.Є. К устройству педагогического музея при управлении Киевским учебным округом. – К., 1902. – 22 с.

УДК 378.1

О. В. Самсонова

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У Національній доктрині розвитку освіти України відзначено, що головною метою української освіти є створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, яке здатне навчатися впродовж життя. Тому метою даної статті є дослідження умов формування дослідницьких умінь

студентів у процесі науково-дослідної діяльності. Завдання статті полягає у проведенні аналізу науково-методичної літератури із досліджуваного питання і визначення педагогічних умов формування дослідницьких умінь студентів.

Проблемою виявлення умов, які забезпечують ефективність навчально-виховного процесу займається багато дослідників (В.М. Литовченко, М.Т. Фролов, Ю.З. Гільбух, С.М. Брунов). Поняття “умова” трактується ними неоднаково. Аналіз літературних джерел дозволяє говорити про різні підходи до трактування “умови” як категорії. М.Т. Фролов зазначає, що “умова” як філософська категорія, виражає ставлення предмета до оточуючих його явищ, без яких він існувати не може. Саме предмет виступає як щось обумовлене, а умова – як зовнішнє відносно предмета різноманіття об’єктивного світу. На відміну від чинника, який безпосередньо породжує те чи інше явище або процес, умова складає те середовище оточення, в якому останнє виникає, існує і розвивається [2].

Інші дослідники визначають поняття “умова” виходячи з теорії причинності, тобто вважають, що дане поняття зливається з поняттям “фактор як рушійна сила розвитку”. Наприклад, Ю.З. Гільбух робить спробу розвести поняття “умова” з поняттям “фактор”. На його думку, умови і фактори можуть співпадати за змістом, але розрізняються за функціями. Фактори розглядаються автором як причини і рушійні сили процесу виховання, функціонування яких завжди пов’язано з наявністю необхідних умов, що мають зовнішній і внутрішній характер відносно до того кого навчають і виховують [3].

Однак поняття “умова” не співпадає з поняттям “середовище”, “обставина”, “оточення”, які іноді вживаються як його синоніми. Тоді, як до педагогічних умов нерідко входять внутрішні характеристики об’єкта, то ці поняття відбивають лише зовнішні відносно до обумовленого об’єкта обставини.

Внутрішній і зовнішній характер умов зміни обумовленого об’єкта визначає їх специфіку змісту, їх взаємодій, вони повинні бути певним чином співвіднесені один з одним.

Найкращі умови для становлення особистості забезпечуються підбором видів діяльності. При цьому науково-дослідна діяльність, яка має своїм предметом засвоєння досвіду, фактів у період становлення майбутнього вчителя може служити провідним видом діяльності.

У психології підкреслюється, що такі фактори, як особистісні особливості спеціаліста, функціональна структура діяльності та об’єкт науково-дослідної діяльності є головними у процесі становлення фахівця.

В.М. Литовченко визначає деякі умови формування дослідницьких умінь у процесі науково-дослідної діяльності студентів: побудова наскрізної і безперервної навчально-наукової дослідницької роботи, яка містить і теоретичні, і практичні навчальні заняття, що сприяють формуванню спільно-психологічної і функціональної готовності до проведення наукових досліджень; диференційований вигляд урахування актуальності рівня умінь студентів, їх наукових інтересів; тематичну єдність науково-дослідної діяльності студентів на різних курсах, яка забезпечує спадкоємність у вдосконаленні дослідницьких умінь [5].

Дослідницька робота завжди проходить у конкретних умовах, які обумовлені об’єктивними і суб’єктивними факторами. Об’єктивні фактори – це група людей, місце, час, засоби; суб’єктивні – знання, уміння і навички, рівень підготовки до діяльності.

І.В. Каташинська в своїх роботах розглядала питання формування дослідницьких умінь у процесі професійної підготовки. Вона визначила такі педагогічні умови формування дослідницьких умінь: актуалізація змісту навчально-дослідницької діяльності у плані її професійної спрямованості; використання системи диференційованих завдань, які мають професійно-орієнтований характер; індивідуальний підхід у виборі напрямку дослідження; варіативність шляхів здійснення педагогічної дослідницької роботи [4].

Можна погодитись з В.М. Литовченко, який вважає, що дослідницькі уміння формуються під час проведення досліджень із загальнотехнічних та інженерних дисциплін. Велику роль відіграють лабораторні роботи, під час яких студенти мають можливість безпосередньо проводити дослідження, а саме: вивчення залежності одних параметрів

досліджуваного об'єкта від інших; спостереження з метою вивчення виробничих процесів, визначення наукових методів дослідження.

Ми не можемо погодитися з думкою таких учених, які вважають, що дослідницькі уміння можна формувати тільки під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу. Якщо правильно організувати у вищому навчальному закладі науково-дослідну роботу студентів (далі НДРС) як в аудиторний час, так і поза аудиторний; розробити положення про НДРС; створити всі умови, необхідні для ефективної діяльності, тоді формування дослідницьких умінь буде відбуватися протягом всього періоду навчання студента у ВНЗ.

Досліджуючи рівень зайнятості студентів у науково-дослідній роботі, можна зробити висновок про їх недостатню активність. Тільки 18,1% першокурсників та 19,4% студентів другого і третього курсів постійно займаються науково-дослідною роботою. На випускних курсах відсоток активної діяльності в НДР збільшується до 31,7%, але це не достатній показник для майбутніх фахівців. Тому нами були проведені опитування серед студентів Бердянського державного університету з питання умов, які найбільш, на їх думку, важливі для повноцінного заняття науково-дослідною роботою у вищому навчальному закладі. Більша частка респондентів вважає, що головною умовою для цього є організація та планування НДР – 28,3%; співпраця з викладачами – 19,2%; матеріально-технічна база – 16,8%; методичне забезпечення – 13,9%; доступ до мережі Internet – 12,1%; заохочення студентів – 9,7%.

Аналізуючи літературу, яка пов'язана з проблемою визначення педагогічних умов для науково-дослідницької діяльності студентів, ми дійшли висновків, що в багатьох випадках вибір умов схожий.

Необхідно створити такі умови, які б забезпечили досягнення цілей та результатів, що планувалися заздалегідь. Відповідно з цим важливою умовою формування дослідницьких умінь у студентів є включення в зміст навчально-виховного процесу елементів дослідницького характеру. Забезпечення зв'язку науково-дослідної діяльності з навчальним процесом є актуальною задачею професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу. Це дозволяє органічно включати в аудиторні заняття завдання дослідницького характеру, планувати їх з урахуванням специфіки предмета, який вивчається, визначати методику проведення науково-дослідної роботи, прогнозувати її результати. Особливістю навчального процесу, який направлений на науково-дослідну діяльність, є фактор суб'єктивного "відкриття" нових знань, що має суб'єктивну новизну та значимість. Умовами, за допомогою яких можливо організувати індивідуальну і самостійну науково-дослідну діяльність є: наявність області невизначеності діяльності, тобто одні й ті ж самі цілі можуть бути досягнені за допомогою різноманітних дій і операцій; прагнення студента обрати таку індивідуальну систему дій і операцій, за допомогою якої досягається найбільша для нього успішність діяльності.

Не менш важливою умовою формування дослідницьких умінь є чіткість мети і задач роботи, яку необхідно виконати. Можна сказати, що рівень сформованості дослідницьких умінь у більшості студентів буде визначатися тим, як викладач у процесі науково-дослідної діяльності допоможе їм усвідомити необхідність та значимість цієї діяльності в їх свідомому професійному виборі, а в майбутньому професійному становленні. За допомогою навчальної інформації викладач обґрунтовує задачі, які повинні вирішуватися у процесі науково-дослідної діяльності, а саме: оволодіння методами наукового пізнання, поглиблене та творче опанування матеріалу; формування дослідницьких умінь та навичок; навчання студентів методиці та засобам науково-дослідної роботи; розвиток здібностей дослідження, аналіз літературних та інших джерел.

Отримання нових знань являє собою складний процес, який має свою логічну послідовність. На кожному етапі наукового дослідження застосовуються різноманітні методи, засоби, прийоми та принципи пізнання. Логіка і методи наукового дослідження відповідають поступовому характеру розвитку основних форм наукового знання. Оскільки наукові знання, як результат пізнання, у змістовному плані мають різний характер і рівень,

тоді й наукове дослідження із здобуття нових знань здійснюється також на різноманітних етапах – емпіричному та теоретичному.

І якщо говорити про те, що сьогоднішні студенти – це завтрашні вчителі, організатори, вихователі, які повинні мати почуття новизни, вміння швидко орієнтуватися в конкретних умовах, знаходити правильні рішення поставлених життєвих проблем, відгукуватися на зміни, що відбуваються в суспільстві, то ми ще раз переконуємося, наскільки необхідне створення умов для формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя на кафедрі, факультеті вищого навчального закладу, тобто наявність умов для дослідів, експериментів, забезпечення навчально-технічними засобами, устаткуванням, необхідним для науково-дослідницької роботи.

Після закінчення вищого педагогічного навчального закладу вчитель трудового навчання повинен бути підготовленим до реалізації функцій вчителя, а ефективне функціонування будь-яких знань можливе тільки у процесі науково-дослідницької діяльності.

Процес підготовки майбутнього фахівця до самостійної чи науково-дослідницької діяльності неможливий без створення необхідних умов. Ю.К. Бабанський, розглядаючи процес навчання, зазначав, що “эффективность педагогического процесса закономерно зависит от условий, в которых он протекает” [1].

Організація самостійного дослідження потребує нових технологій, основною метою яких було б не накопичування знань і умінь, а формування механізму самоорганізації та самореалізації особистості кожного студента. Це вимагає від вчених організації відповідних досліджень у напрямках, що вимагають використання новітніх технологій навчання і виховання. Необхідно створити такі умови, які б забезпечили досягнення бажаного результату. Отже, приходимо до висновку, що для залучення студентів до науково-дослідницької діяльності, як головного виду самостійної роботи, необхідно створити такі умови:

- наявність чіткої мети та усвідомлення очікуваного результату;
- мати уяву про матеріал, який досліджується у вигляді системи пізнавальних та практичних задач, ситуацій, завдань, проектів і т. ін.;
- наявність послідовності, логіки, етапів виконання дослідницьких завдань;
- мотиваційне забезпечення суб'єктів діяльності та дослідження, яке базується на реалізації їх особистісних функцій у цьому процесі;
- створення ситуацій успіху та свободи вибору для кожного дослідника;
- наявність завдань, які постійно ускладнюються та які потребують активної творчої діяльності особистості.

У наш час, при відборі абітурієнтів до вищого педагогічного навчального закладу необхідно враховувати не тільки рівень знань, а також особистісні якості, а для підготовки спеціалістів необхідно спиратися на також мотиваційну сферу кожного студента.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Рациональная организация учебной деятельности. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
2. Большой Советский Энциклопедический Словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 1631 с.
3. Гильбух Ю.З., Дробноход М.І. Інноваційний експеримент у школі: на допомогу початковому дослідникові. – К., 1994. – 90 с.
4. Каташинская И.В. Формирование исследовательских умений у будущих педагогов в процессе профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/КНГУ им. Т.Г. Шевченко.–К., 1992. – 229 с.
5. Литовченко В.Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР.: Автореф. дис. ... док. пед. наук. – Минск., 1990. – 18 с.